

Atlas van waarden

Enkele jaren geleden verscheen de eerste 'Atlas van Europese waarden'. Het is een fascinerend boek dat in kaart brengt hoeveel diversiteit er is binnen Europa op het terrein van waarden. Interessant is dat de Atlas waarden niet presenteert als losse categorische uitspraken, maar als een afweging tussen verschillende keuzes. Bijvoorbeeld, als je vraagt of iemand de waarde 'persoonlijke vrijheid' onderschrijft zal bijna iedereen met 'ja' antwoorden. Maar je kunt ook vragen: 'Bij de afweging tussen ruimte voor persoonlijke vrijheid en het nastreven van gelijkheid, welke waarde weegt voor u het zwaarst?' Nu moet je gaan kiezen en wordt het gewicht van een waarde pas echt zichtbaar. De Atlas geeft weer welke positie individuen of groepen innemen ten opzichte van algemene, bestaande waarden. Atlassen zijn een bijzondere manier om een complexe werkelijkheid overzichtelijk te maken. Zo ook in dit geval: een visueel aantrekkelijk overzicht van eigen waarden, wie zou dat niet willen? Maar ben je in staat zo'n atlas voor jezelf te maken? Ken je je eigen kaart? En ken je de kaart van mensen die je goed denkt te kennen? Zet je morele GPS aan en peil je positie uit.

Waardedomeinen

Het onderzoek bestaat uit het in kaart brengen van de eigen waarden door positie te kiezen in een aantal afwegingen. De waarden zijn ontleend aan de Atlas – overigens komt hier maar een beperkt deel van de daar onderzochte waarden aan bod. Zoals bij elke atlas heb je niet alleen lokale, gedetailleerde kaarten, maar ook een globale overzichtskaart. Het onderzoek bestaat uit een combinatie van individueel werk (of werk in tweetallen) en groepsgesprek. De verschillende waardedomeinen in deze praktijkwijzer zijn: arbeid, ouders en kinderen, identiteit. Op soortgelijke manier kun je ook andere waarden onderzoeken.

Stappen

1. Kies eerst de volgorde waarin je de waardedomeinen wilt betreden. Neem dan de bijbehorende toelichting door.
2. Bepaal individueel of in duo's je plaats in het waardedomein. Zorg ervoor dat je niet alleen abstract redeneert, maar ook persoonlijke voorbeelden of ervaringen betreft bij je afweging. Zij laten je zien wat je plaats in het domein is. Bijvoorbeeld, wij vinden zelf werk heel belangrijk. Tegelijk hebben we wel eens het idee dat het 'een onsje minder' zou mogen. Voor de atlas van waarden gaat het erom wat we feitelijk doen, daarin wordt de waarde die je werkelijk aanhangt zichtbaar.
3. Wissel vervolgens in de groep de verschillende plaatsbepalingen in het waardedomein uit. Vraag om toelichtingen, achterliggende afwegingen en redeneringen. Bespreek overeenkomsten en verschillen.
4. Doe hetzelfde met de andere waardedomeinen. Breng tot slot je analyses samen in een overzichtskaart. Hoe je die maakt staat bij elk van de domeinen aangegeven.

Domein 1. Arbeid

Werk – vrije tijd

- Bepaal je positie ten opzichte van de uitspraak: 'Mijn werk is belangrijk voor mij.' Als 1 niet belangrijk is en 5 heel belangrijk, welk cijfer geef je dan aan deze uitspraak?
- Bepaal je positie ten opzichte van de uitspraak: 'Mijn vrije tijd is belangrijk voor mij.' Welk cijfer op een schaal van 1 tot 5 geef je aan deze uitspraak?
- Trek de tweede score (vrije tijd) af van de eerste (werk); is de uitkomst positief of negatief? Welk verhaal of welke redenering hoort hierbij? Leg je score uit.

Voldoening – vrijheid

- Teken een horizontale schaal van 1 tot 5 en bepaal je positie ten opzichte van de uitspraak: 'Werk is een belangrijke bron van voldoening' (1 = onbelangrijk, 5 = heel belangrijk).
- Teken er een verticale schaal van 1 tot 5 bovenop, waarin je je positie bepaalt ten opzichte van de uitspraak: 'Ik ben onafhankelijk in mijn werk, vrij om zelf beslissingen te nemen.'
- Ga vervolgens na:
 - Wat is je positie in dit kwadrant?
 - Heb je in je werk een ontwikkeling doorgemaakt die je in deze figuur kunt aangeven (van ... naar ...)?
 - Welke ontwikkeling of verandering streef je voor de komende jaren na?
 - Leg je scores uit aan de anderen. Welk verhaal of welke redenering hoort erbij?
- Hoe ziet het kwadrant eruit als je in plaats van vrijheid een andere dimensie kiest, zoals professionaliteit: 'Ik ben goed in mijn werk', of dienstbaarheid: 'Ik ben nodig in mijn werk'?

Domein 2: Ouders en kinderen

- Teken onder elkaar voor elk van de volgende vier uitspraken een schaal van 1 tot 5 en bepaal je positie (1 = niet belangrijk, 5 = heel belangrijk)
 - ouders moeten zorgen voor hun kinderen
 - ouders moeten hun kinderen opvoeden
 - kinderen moeten hun ouders gehoorzamen
 - kinderen moeten van hun ouders leren

- Verbind de vier punten met elkaar; zie je een verticale lijn, een lijn die sterk naar links of naar rechts loopt, een zig-zag beweging of u-vorm? Welk verhaal of welke redenering hoort hierbij?
- Had je, toen je zelf nog een kind was, deze uitspraken heel anders gewogen?
- Wil je dat kinderen in jouw omgeving zich houden aan jouw waarden?

Domein 3: Identiteit

Identiteit is letterlijk 'dezelfde zijn', 'identiek', niet alleen aan wie je gisteren was of morgen bent, maar ook aan anderen met wie je dingen gemeen hebt. Niemand is een eiland. Identiteit vereist identificatie met anderen, doordat je met hen samenleeft of werkt (functioneel), door waarden en normen met hen te delen (normatief), of doordat je een band met hen hebt, het gevoel hebt bij hen te horen (emotioneel).

- Noem vijf groepen waar je bij hoort, of bij wilt horen, en die bepalend zijn voor wie jij bent. Bijvoorbeeld: de sportclub, het vrouwen netwerk, het partijbestuur, de straat, de beroepsvereniging.
- Geef van iedere groep aan wat voor binding je ermee hebt: functioneel, normatief of emotioneel.
- Onderzoek nu met welke groep(en) je de meeste binding hebt. Rangschik ze op een schaal van 1 tot 5, van de minste tot de meeste binding.
- Ga na: hoor je ook bij je dorp of stad? Ben je bv. Amsterdammer? Hoor je bij dit land, ben je Nederlander? Bij Europa? Ben je een wereldburger? Wat is je kleinste identiteitbepalende groep? Wat de grootste? Rangschik ze op een schaal van 1 tot 5.
- Teken vervolgens nog een schaal van 1 tot 5, en bepaal je positie ten opzichte van de uitspraak: 'Landgenoten moeten ervoor zorgen dat ze veel met elkaar gemeen hebben' (1 = onbelangrijk, 5 = heel belangrijk).
- Geef nu een omschrijving van wie je bent waarin de bovengenoemde elementen terugkeren.
- Ga vervolgens na: in hoeverre heb je dezelfde identiteit als je gesprekspartners? En wat heb je nodig om hoopvol te kunnen zijn over een gemeenschappelijke toekomst?

Andere waarden

- Kies zelf een waarde waarvan je nader wilt bepalen hoe de posities van de individuele gespreksdeelnemers zich tot elkaar verhouden
- Formuleer twee of drie kernachtige uitspraken, waarin om een duidelijke keuze wordt gevraagd, een keuze die is gerelateerd aan beslissingen in het dagelijkse leven. Zorg

ervoor dat de uitspraken op zich staan en elkaar niet overlappen. Elke uitspraak staat voor een bepaalde opvatting.

- Breng de 'scores' op de uitspraken met elkaar in verband. Dat kan door de 1 – 5 scores met elkaar te vergelijken en aan de overeenkomsten en verschillen betekenis toe te kennen. Een alternatief is om de uitspraken in een breder raamwerk onder te brengen, als verschillende posities op een kaart (zie hieronder).
- Formuleer een of meer vragen die de deelnemers uitlokken tot een uitspraak over de betekenis van de onderzochte waarde.

Kaart van morele waarden

Op grond van deze analyses is het de moeite waard een overzichtskaart van morele waarden te ontwerpen. Deze kaart is een kwadrant met twee dimensies [*tekening toevoegen*]

- horizontaal staat links 'overleving' en rechts 'zelfexpressie';
 - verticaal staat onder 'traditie' en boven 'autonomie'.
- Bespreek eerst wat deze dimensies inhouden. Kun je verklaren waarom juist deze gekozen zijn?
 - Bepaal vervolgens hoe de analyses die je hebt uitgevoerd in het kwadrant moeten worden gepositioneerd. Werk ook hier telkens met scores tussen 1 en 5, daarmee dwing je jezelf duidelijk te zijn. Leg de argumentatie achter je positionering uit aan je gesprekspartners.

Literatuur: *Atlas of European Values*, Brill Academic Publishers. Zie

www.atlasofeuropeanvalues.com. Martha Nussbaum: *Cultivating humanity. A classical defense of reform in liberal education*. Cambridge MA, Harvard University Press 1997.